

INDIVIDUALIZAREA ȘI DIFERENȚIEREA INSTRUIRII – FACTORI IMPORTANTI ÎN FORMAREA ATITUDINILOR DE ÎNVĂȚARE

Alexandra NOUR, doctor, lector universitar,

<https://orcid.org/0000-0002-7283-6427>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

CZU: 373.1.015.3

DOI: 10.46727/c.04-05-11-2022.p151-155

Rezumat: În articol se elucidează importanța individualizării și diferențierii în formarea atitudinilor de învățare. Se caracterizează sistemul de acțiuni implementate pentru a studia trăsăturile individuale și de vârstă ce servesc drept bază fundamentală pentru realizarea instruirii individualizate. Sunt descrise tehnicile de diferențiere și individualizare a instruirii ce vizează o gradare a sarcinilor educaționale, potrivit posibilităților individuale și a ritmului propriu de dezvoltare al fiecărui individ, astfel încât randamentul să fie asigurat pentru toți.

Cuvinte-cheie: individualizare, diferențiere, atitudini, învățare, particularități individuale, strategii, obiective, conținuturi, funcții, interese cognitive.

Summary: The article elucidates the importance of individualization and differentiation in the formation of learning attitudes. The system of actions implemented to study the individual and age characteristics that serve as the fundamental basis for the realization of individualized training is characterized. The techniques of differentiating and individualizing the training aimed at grading the educational tasks are described, according to the individual possibilities and the own pace of development of each individual, so that the yield is ensured for all.

Key words: individualization, differentiation, attitudes, learning, individual particularities, strategies, objectives, contents, functions, cognitive interests.

Învățământul diferențiat și individualizat, potrivit cu forțele intelectuale ale elevilor, cu aptitudinile și cu nivelul lor de pregătire, reprezintă o preocupare constantă a pedagogiei. Individualizarea și diferențierea instruirii presupune ca fiecare educabil să învețe independent, folosind materiale conform nevoilor sale, iar rolul profesorului este de a supraveghea și stimula activitățile discipolilor. Aceasta oferă fiecărui educabil dreptul de a se dezvolta integral și armonios, în propriul ritm, fiind încurajat mereu să-și aleagă singur activitatea, în funcție de ritmul său propriu și preferințele sale.

Plasând învățarea în contextul procesului de instruire, psihologia educației oferă un sens restrâns al acestui concept. Astfel, învățarea este o activitate sistemică, dirijată, desfășurată într-un cadru organizat, orientată în direcția asimilării de cunoștințe și a formării structurilor psihice și de personalitate [4].

Fiind organizat gradual și diferențiat pe cicluri și profiluri, cu finalități precise pentru fiecare ciclu, rezultatul învățării școlare trebuie privit sub două aspecte: unul informativ – care constă în extragerea și stocarea unui conținut informațional util, și altul formativ – care se exprimă în formarea și transformarea aparatului cognitiv al elevului, în formarea și dezvoltarea personalității [3].

Atitudinea ca parte componentă a structurii personalității reprezintă un factor esențial în procesul de învățare, deoarece ea face ca această activitate să se producă și să se autosustină, este raționalizatoare de efort și timp, stimulative pentru reușita și performanța celui care învață. Deci, pentru a fi eficientă, învățarea trebuie însoțită nu doar de experiența cognitivă pe care o are subiectul, ci și de un suport energetic, dinamogen, orientativ. Astfel, atitudinea care este parte componentă a personalității umane, are rolul de a orienta, organiza, activa și optimiza procesul de învățare al elevului prin individualizarea și diferențierea obiectivelor, conținuturilor și strategiilor didactice [5].

În viziunea cercetătorului I. Cerghit individualizarea și diferențierea presupune „organizarea și desfășurarea procesului de învățământ pe măsura posibilităților reale ale elevilor, dându-se seama de particularitățile de vârstă, sex, nivelul pregătirii anterioare, precum și de deosebirile individuale, de potențialul intelectual și fizic al fiecărui elev în parte” [2]. Aceste cerințe se referă atât la obiectivele, conținutul și volumul celor studiate în școală, cât și la modalitățile de predare-învățare.

Instruirea diferențiată constituie o modalitate de optimizare a procesului de învățământ și care are în vedere desfășurarea procesului de predare - învățare pe baza unor strategii didactice adaptate posibilităților diferite ale elevilor, capacităților lor de înțelegere și de lucru proprii unor grupuri de elevi sau chiar fiecărui elev în parte [8].

Dezvoltarea unui sistem de acțiuni pentru fiecare elev în baza trăsăturilor individuale de vârstă - aceasta este o provocare pentru cadrele didactice pentru a pune în practică realizarea instruirii individualizată. Principala sursă de elemente ale acestui sistem este de a studia elevul. Un studiu sistematic al copilului ar trebui să fie început cu studiul condițiilor familiei, următoarea secțiune în sistemul de studiere a copilului reflectă nivelul aproximativ de dezvoltare în ansamblu atât cognitiv, cât și disponibilitatea pentru învățare: caracteristicile atenției și percepției, vocabularul elevului, nivelul de lectură și abilitatea de a calcula, a scrie, aptitudinile independente, interesul pentru școală și pentru învățare, posedarea manierelor de comportament, atitudinile față de colegi și poziția lui în colectiv.

Datorită prezenței unor diferențe individuale ale elevilor apare întrebarea, cum se organizează activitățile educaționale, astfel încât acestea să activeze fiecare elev. Rezolvarea acestei probleme este o preocupare majoră a individualizării procesului educațional. Necesitatea de a pune în aplicare principiul de abordare individuală este asociată cu contradicțiile semnificative între obiectivele comune pentru toți elevii dintr-o clasă sau alta, cu conținutul și abilitățile individuale ale fiecărui elev, între forma colectivă a procesului de învățământ și caracterul individual al însușirii materialului didactic și al dezvoltării elevilor etc. Același tip de contradicții există între obiective, conținuturi, forme de învățământ și de aptitudini individuale, abilitățile și interesele copilului [6].

Firește, rezultatele studiului elevilor, care în principal se efectuează prin metoda convorbirilor sunt de obicei aproximativ - obiective. Să atragem atenția asupra caracteristicilor pe care, în primul rând, trebuie să le luăm în considerare în procesul individualizării învățământului și problemele de diagnosticare a acestor caracteristici. Mai întâi de toate, aici ne referim la proprietatea complexă - nivelul dezvoltării mentale a elevului. Capacitățile de învățare sau aptitudinile de învățare, prin definiție se caracterizează prin capacitatea mentală a elevului, adică capacitatea de a ajunge într-o perioadă mai scurtă la un nivel mai ridicat de însușire. Criteriile de determinare a capacității de învățare sunt viteza de asimilare, flexibilitatea procesului de gândire și relația dintre componentele concrete-abstracte în gândire.

În cadrul lecției pedagogul trebuie să se ocupe cu formarea de interese cognitive. Interesele educaționale în procesul de învățare trebuie să fie luate în considerare din două puncte de vedere:

- interesul determinat în procesul de învățare, lucru care crește motivația de a activa în mod activ;
- integrarea deja existentă, a intereselor individualizate și formarea altor noi, ele având un caracter individual [6].

Unul din cele mai efective și comode metode de diagnosticare a cunoștințelor, a abilităților și a competențelor, în comparație cu alte metode de control sunt testele. Testul la obiect este format din sarcini scurte, în care un elev trebuie să reacționeze sau să răspundă la ea sau o combinație în care răspunsul este propus (selectarea răspunsului corect, combinarea elementelor necesare și altele).

Pentru a studia interesele cognitive cele mai frecvente metode sunt observarea și conversația. Observația, ca metodă psihologică constă în consemnarea sistematică și riguroasă, amănunțită și clară a tuturor reacțiilor și formelor de conduită cuprinse în programul unei cercetări, care privește un anumit aspect al dezvoltării psihice. Ca metodă de cercetare, ea trebuie să îndeplinească o serie de condiții – să fie completă și precisă, ceea ce presupune un plan prealabil bine elaborat. Cu cât se vor face mai multe și mai complete relatări exacte, cu atât observația își va atinge scopul, cu condiția ca să fie notate mai ales fapte și condiții considerate semnificative din punctul de vedere al sarcinilor temei de cercetare. De aceea trebuie stabiliți în prealabil itemii observației. În al doilea rând trebuie să fie orientată bine spre toate felurile de comportamente și reacții care cuprind caracteristicile sau conduitele implicate la obiectivul cercetării.

Deoarece psihicul omului este legat de activitatea sa, se manifestă în acțiunile și faptele sale, observarea acestor acțiuni, a actelor sale de conduită, a manifestărilor sale verbale etc., precum și analiza lor, cunoașterea științifică, în anumite limite, a psihicului uman este posibilă pe bază de observație.

Tehnicile de diferențiere și individualizare a instruirii vizează o gradare a sarcinilor educaționale, potrivit posibilităților individuale și a ritmului propriu de dezvoltare al fiecărui individ, astfel încât randamentul să fie asigurat pentru toți. Putem sublinia, în acest sens, rolul deosebit de important al cadrului didactic în generarea unui climat de încredere în posibilitățile individului încât să combată complexul de inferioritate pe care îl trăiesc mulți dintre cei care nu pot atinge performanțele ridicate și, de asemenea, să combată atitudinea de uniformizare a condițiilor de învățare și dezvoltare pentru indivizii capabili de performanțe.

Învățarea individualizată și diferențiată are ca scop eliminarea unor lacune din cunoștințele și deprinderile însușite de elevi, atingerea performanțelor minimale acceptate, iar rolul cel mai important, în acest tip de învățare, îl are îmbogățirea și aprofundarea cunoștințelor acelor elevi capabili de performanțe superioare. Descoperirea elevilor capabili de performanțe trebuie să constituie o prioritate în activitatea educabililor, deoarece aceștia vor fi potențiali olimpici, oameni de știință, etc. Se pot numi elevi superdotați doar acei elevi care prezintă capacități superioare vârstei lor, iar talentați sunt acei elevi care dovedesc calități deosebite în anumite domenii precis definite, acestea apar evidente în urma aplicării și interpretării rezultatelor unor probe de evaluare inițială. Pentru munca diferențiată în învățământul preuniversitar doar pedagogul este cel care planifică și asigură activități care sunt potrivite fiecărui elev, dându-i posibilitatea să reflecte, bineînțeles că într-o măsură oarecare, în privința procesului de învățare, sprijinindu-l și încurajându-l [8].

Activitatea de diferențiere trebuie orientată spre acele aspecte care influențează randamentul școlar. Orice activitate de diferențiere a instruirii trebuie să pornească întotdeauna de la sesizarea trăsăturilor, dar și a deosebirilor dintre subiecți manifestate pe mai multe planuri. Aceste trăsături îi diferențiază pe elevi reprezentând operația inițială, premisă a oricărei acțiuni de tratare diferențiată, astfel, pedagogul va ști cum să-și orienteze intervenția educativă, adaptând-o în raport cu trebuințele fiecăruia, dar și pentru dezvoltarea sentimentelor favorabile apartenenței la grup.

Activitatea diferențiată cu elevii ciclului primar trebuie să urmărească ca obiectiv major particularitățile individuale ale elevilor, organizarea și desfășurarea procesului educațional. Este necesar ca activitatea educațională, pornind de la nivelul real, atins de elev în fiecare moment dat să se urmărească impulsivitatea dezvoltării și pregătirii lui la un nivel superior, prin solicitarea la eforturi din ce în ce mai mari, dar obiectiv posibile pentru el. Din experiența practică se pot enumera câteva trăsături generale în care se exprimă funcțiile principale ale diferențierii activității educaționale a elevilor:

- Crearea unor condiții special, pentru realizarea obiectivului major al instruirii diferențiate.
- Selectarea tehnicilor de diferențiere a instruirii menite, care să asigure obținerea unor rezultate mai bune în pregătirea elevilor ,

- Creșterea nivelului general al performanțelor școlare, prin metode de lucru adecvate particularităților diferitor grupe de elevi și prin motivarea elevilor către procesul de învățare.
- Tratarea adecvată a elevilor în cadrul lecțiilor și a altor activități, inclusiv cele extrașcolare, trebuie să-i încadreze atât pe cei care întâmpină dificultăți, au nevoie de ajutor suplimentar, cât și pe cei capabili să lucreze într-un ritm mai rapid, să-și aprofundeze cunoștințele într-un anumit domeniu în cadrul unor activități complementare lecțiilor.

Astfel funcția fundamentală a diferențierii constă în adaptarea acestui cadru general la nivelul fiecărei individualități în așa fel, încât aceasta să-și însușească cel puțin volumul de cunoștințe, priceperi și deprinderi prevăzute de curricula școlară [5].

Individualizarea și diferențierea instruirii reprezintă un proces continuu de adaptare și aplicare a unui demers didactic la situații particulare ale elevului, presupune capacitatea pedagogului de a proiecta și realiza activități didactice în raport cu particularitățile de dezvoltare bio-psiho-educative ale fiecărui elev și adaptarea/readaptarea elevului la exigențele și modalitățile de organizare ale instruirii, la standardele instructive și educative. Individualizarea permite de a valorifica la maximum potențialul fiecărui elev, de a crea demersuri eficiente pentru realizarea obiectivelor învățării. Activitatea de diferențiere și individualizare este direcționată spre personificarea procesului educațional: obiective, conținuturi, metode și procedee didactice raportate la achizițiile prezente la elev.

Bibliografie:

1. CALLO, T., PANIȘ A., ANDRIȚCHI, V., AFANAS, A., VRABII, V., Educația centrată pe elev. Ghid metodologic . Chișinău: Print-Caro SRL, 2010.
2. CERGHIT, I. Metode de învățământ. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
3. CHICU, V., DANDARA, O., SOLCAN, A. Psihopedagogia Centrată pe Copil (coord. GuțuV.). CEP USM, Chișinău, 2008.
4. NEACȘU, I. Metode și tehnici de învățare eficientă. București: Editura Militară, 1990.
5. PANICO, V., NOUR, A. Aspecte teoretice și praxiologice ale diferențierii și individualizării instruirii. În: Studia Universitatis Moldaviae. Chișinău: CEP USM, 2016, nr. 9 (99).
6. PASCARU, D. Fundamente psiho-pedagogice ale diferențierii și individualizării demersului didactic în cadrul formării profesionale inițiale. Teză de doctor în pedagogie, Chișinău. USM, 2016.
7. PATRAȘCU, D. Tehnologii educaționale. Chișinău: Î.S.F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005.
8. RADU, I. Învățământul diferențiat: Concepții și strategii. Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1978.